

Strukturalne różnicowanie znajomości języków obcych

Ilona Wysmulek,
Olena Oleksiyenko

ISBN 978-83-64835-29-2

Granice mojego języka są granicami mojego świata.
Ludwig Wittgenstein

W przeszłości znajomość języków obcych była przywilejem dyplomatów, elit społecznych i intelektualnych, a także osób, dla których kontakty międzykulturowe – w związku z wykonywanym zawodem lub dłuższym przebywaniem na pograniczu między państwami czy międzyetnicznym – były życiową koniecznością. Język obcy był jednocześnie ważnym elementem dystynkcji społecznej między klasami społecznymi, odgrywał również rolę pragmatyczną, związaną z koniecznością wyjścia jednostek poza granice własnego świata społecznego.

Współcześnie – dwadzieścia pięć lat po transformacji ustrojowej, po zdecydowanym politycznym, gospodarczym i kulturowym zwróceniu się Polski w stronę Zachodu i wejściu w skład wspólnoty państw Unii Europejskiej – dla wielu Polaków granice ich świata uległy radykalnemu poszerzeniu, podobnie jak rozbudowała się ich sieć kontaktów społecznych. Procesy otwarcia na świat zostały jeszcze pogłębione przez doświadczenia emigracji zarobkowej.

Czynniki strukturalne i praktyka dnia codziennego stworzyły warunki istotnej zmiany w stopniu znajomości języków obcych przez Polaków. Wielojęzyczność jest jednak nie tylko wymaganiami czasów, ale także podstawową wartością dla przyszłości projektu zjednoczonej Europy. Dalszą integrację Unii Europejskiej wiąże się współcześnie z nabywaniem kompetencji językowych przez obywateli krajów członkowskich, co znalazło odzwierciedlenie w Białej Księdze Kształcenia i Doskonalenia (European Com-

mission 1995). Umiejętność posługiwania się językiem obcym jest traktowana przez Komisję Europejską (2006) jako jedna z kluczowych kompetencji – umiejętność równie ważna, co znajomość języka ojczystego. Oczekiwania te wykraczają poza znajomość *lingua franca* Zachodu, czyli języka angielskiego. W 2002 roku Rada Unii Europejskiej zaleciła obowiązkową naukę dwóch języków obcych przez dzieci z państw członkowskich (Council of European Union 2002). Obecnie rekomendacje unijne w dużym stopniu wpływają na dalsze zmiany zachodzące w tym zakresie w państwach członkowskich, choć kompetencje językowe były ważnym elementem programów nauczania w Polsce jeszcze przed jej przystąpieniem do Wspólnoty.

Przytoczone obserwacje zachęciły nas do podjęcia analizy dotyczącej znajomości języków obcych przez Polaków. Aby odpowiedzieć na podstawowe pytanie badawcze – W jakim stopniu głębokie przemiany strukturalne, których doświadczyło polskie społeczeństwo w ostatnich dwudziestu pięciu latach, wpłynęły na demokratyzację kompetencji językowych? – analizujemy, jakie czynniki i w jakim stopniu warunkują obecnie znajomość języków obcych we współczesnej Polsce.

Kompetencje językowe Polaków

Istotne dla naszych analiz są ustalenia specjalnego wydania Eurobarometru „Europejczyki i ich języki”, według którego 50% Polaków deklaruje umiejętność posługiwania

się przynajmniej jednym językiem obcym (European Commission 2012). Wyniki te potwierdza badanie Centrum Badania Opinii Społecznej z 2012 roku, w którym aż 51% dorosłych Polaków zapewniło, że jest w stanie posługiwać się jakimś językiem obcym. W sferze deklaratywnej kompetencje te są zatem wysokie, co pozwalałoby mieć nadzieję na dalsze upowszechnianie się tego coraz bardziej istotnego kapitału kulturowego w polskim społeczeństwie.

Tymczasem Europejskie Badania Kompetencji Językowych (First European Survey on Language Competences, ESLC) prowadzone w środowisku polskich nastolatków, a więc grupy społecznej urodzonej i socjalizowanej w „potransformacyjnej” Polsce, wskazują, że tylko 25% z nich posługuje się językiem obcym w stopniu umożliwiającym komunikację na przeciętnym i ponadprzeciętnym poziomie B1/B2 (European Commission 2011).

Uzyskane w tym badaniu wyniki skłaniają do refleksji nad możliwymi różnicami między deklaratywną a praktyczną znajomością języków obcych, zachęcają również do bliższego przyjrzenia się edukacji szkolnej jako podstawowemu i dostępnemu dla każdego ucznia źródłu nauczania języka obcego. Podstawowe założenie powszechności edukacji przewiduje bowiem równy dostęp do wszystkich zasobów, bez względu na czynniki statusowe przypisane jednostce. Przywoływane wydanie Eurobarometru wskazuje jednak, że 68% Europejczyków uczy się języka obcego wyłącznie na poziomie obowiązkowej edukacji szkolnej, co potwierdza jej wciąż niepodważalną rolę przy formowaniu wykształcenia współczesnych Europejczyków (European Commission 2012).

Wpływ systemu szkolnego

Polski system edukacji doświadczył po 1989 roku licznych zmian zarówno programów nauczania, jak i celów stawianych

przed nauczycielami i uczniami. W zakresie nauczania języka obcego główne zmiany nastąpiły przede wszystkim po reformie gimnazjalnej z 1999 roku. Zmiany zachodziły stopniowo i zmierzały do podwyższenia poziomu nauczania języków obcych w szkołach. Podstawa programowa dla szkół podstawowych, gimnazjów i liceów z 2009 roku przewiduje obowiązkowe nauczanie przynajmniej dwóch języków obcych, umożliwia także kontynuację nauki wybranego języka, rozpoczętej na wcześniejszych etapach systemu edukacyjnego. W praktyce sprowadza się to do możliwości dalszej nauki języka angielskiego w gimnazjum i liceum oraz wyboru drugiego języka w gimnazjum – przede wszystkim rosyjskiego i niemieckiego – i kontynuacji jego uczenia się w liceum (MEN 2009). Istotną zmianą jest również wprowadzenie w 2005 roku egzaminu pisemnego z nowożytnego języka obcego do przedmiotów obowiązkowych na nowej maturze.

Badacze polskiego systemu edukacyjnego podkreślają jednak spore zróżnicowanie jakości odbieranego wykształcenia i często ograniczoną możliwość wyboru nauczanego języka obcego w danej szkole. Według Europejskiego Badania Kompetencji Językowych z 2011 roku, poziom znajomości języków obcych wśród polskich gimnazjalistów jest obecnie jednym z najniższych w Europie (European Commission 2011). Rezultaty te są niepokojące ze względu na związaną z tym niższą konkurencyjność pokolenia młodych Polaków w całym europejskim systemie nauki i na rynku pracy zjednoczonej Europy.

Reprodukcja nierówności edukacyjnych na przykładzie znajomości języków obcych

Prowadzone dotychczas badania nad kompetencjami językowymi nabywanymi w szkołach skupiają się głównie na czynnikach osobowościowych, indywidualnych i środo-

wiskowych lub na osiągnięciach szkolnych (Ratima, May 2011; White, Genesee 1996), istotne strukturalne uwarunkowania społeczno-ekonomiczne są zaś rzadko uwzględniane w badaniach nad znajomością języków obcych (Butler 2014). Tymczasem Janet Enever (2011) dowodzi, że poziom wykształcenia rodziców jest istotnie skorelowany ze znajomością języka obcego.

Po włączeniu problemu znajomości języków obcych do szerszej kategorii osiągnięć szkolnych uczniów staje się jasne, że aby wyjaśnić system jego uwarunkowań, trzeba wziąć pod uwagę czynniki askryptywne związane ze statusem społeczno-ekonomicznym rodziców. Wskazują na to między innymi badania Johna Hattie (1993), który udowadnia, że 5–10% zmienności osiągnięć szkolnych jest wyjaśnianych przez status społeczno-ekonomiczny rodziców.

Uwaga metodologiczna

Badanie POLPAN pozwala poznać wyniki samooceny umiejętności językowych wśród Polaków. Pytanie dotyczące znajomości języków obcych wystąpiło w dwóch falach tego badania – w 1993 i 2013 roku.

W 1993 roku zadano następujące pytania o znajomość języka obcego: „Czy zna Pan (Pani) – w stopniu umożliwiającym porozumiewanie się – któryś z języków obcych? Jeśli tak, to jaki jest to język lub jakie są to języki?”. Na pierwsze pytanie respondent miał do wyboru odpowiedzi „tak” lub „nie”, przy czym dla osób, które nie mogły podjąć decyzji, zarezerwowano odpowiedź „trudno powiedzieć”. Drugie pytanie było pytaniem otwartym, respondent miał więc możliwość wskazania dowolnego języka obcego, którym się posługuje.

Po raz drugi podobny zestaw pytań wykorzystano w 2013 roku, przy czym pierwsze pytanie zostało sformułowane nieco odmiennie: „Czy zna Pan (Pani) jakiś język obcy na

tyle, żeby się nim swobodnie porozumiewać? Jeśli tak, to jaki jest to język lub jakie są to języki?”.

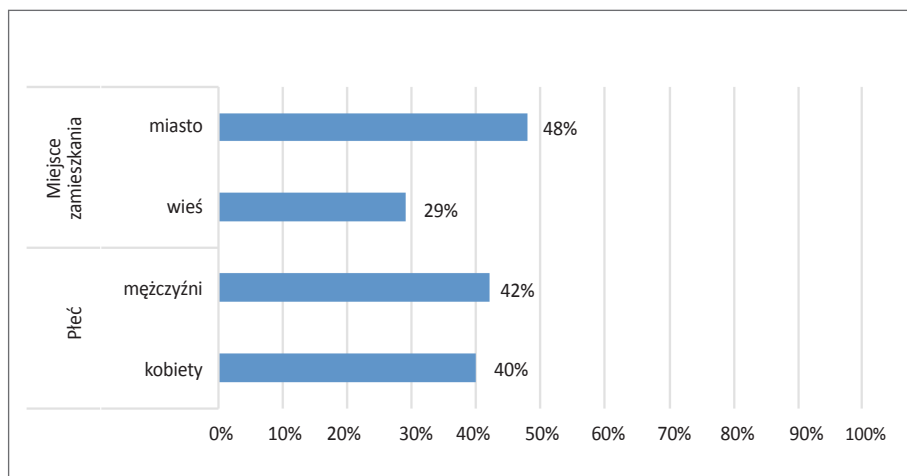
Warto podkreślić, że bezpośrednie porównywanie wyników badania z 1993 roku z wynikami z 2013 roku jest utrudnione, ponieważ w 2013 roku proszono respondentów o potwierdzenie wyłącznie bieżącej, nie zaś komunikatywnej znajomości języka. Niemniej jednak postawione wówczas pytania umożliwiają zaobserwowanie pewnych prawidłowości, które cechowały polskie społeczeństwo w badanym okresie.

Deklarowana znajomość języka obcego w 1993 roku

W 1993 roku 41% respondentów deklarowało znajomość przynajmniej jednego języka obcego na poziomie komunikatywnym, z kolei 59% respondentów nie władało żadnym językiem obcym.

Istotna wydaje się obserwacja, wskazująca niewielki wpływ płci respondentów na udzielane przez nich odpowiedzi (40% kobiety, 42% mężczyźni), jednocześnie zaś duży wpływ miejsca ich zamieszkania (w miastach 48% respondentów posługiwało się językami obcymi, na wsi tylko 29% badanych deklarowało znajomość języków obcych).

W 1993 roku rozkład znajomości języków obcych według grup wiekowych można uznać za nieco zaskakujący, ponieważ najwięcej respondentów (48%) mówiących przynajmniej w jednym języku obcym znalazło się w grupie wiekowej od 36 do 45 lat, z kolei najmłodsza grupa wiekowa – od 26 do 35 lat – uzyskała gorszy wynik (42%). Najmniej osób posługujących się językami obcymi należało do grupy wiekowej od 56 do 65 lat (32%), z kolei w najstarszej grupie wiekowej (66 i więcej lat) odsetek ten był wyższy i wynosił 35%. W grupie wiekowej od 46 do 55 lat 40% respondentów mówiło przynajmniej w jednym języku obcym.

Wykres 1. Znajomość języków obcych w 1993 roku – w zależności od płci i miejsca zamieszkania

Źródło: Dane badania POLPAN, 1993 rok.

Interesujące wydaje się zestawienie trzech najbardziej popularnych języków obcych, którymi posługiwali się respondenci z różnych grup wiekowych w 1993 roku. Widoczne różnice mogą wynikać zarówno z warunkowań historycznych, jak i ówczesnych programów szkolnych, faworyzujących przede wszystkim język rosyjski – we wszystkich kohortach wiekowych znajomość tego języka była bardzo wysoka. Język angielski w 1993 roku cieszył się zdecydowanie mniejszą popularnością. Nawet w najmłodszych kohortach wiekowych znajomość języka an-

gielskiego nie przekraczała 20%, a w grupie wiekowej od 56 do 65 lat wynosiła zaledwie 10% – w porównaniu z 42% respondentów deklarujących znajomość języków niemieckiego i rosyjskiego. Również znajomość języka niemieckiego, drugiego pod względem popularności języka obcego, miała w 1993 roku rozkład niejednorodny, ponieważ aż połowa respondentów z najstarszej kohorty wiekowej (66 i więcej lat) deklarowała posługiwanie się tym językiem, podczas gdy w grupie wiekowej od 46 do 55 lat było to zaledwie 18% badanych.

Tabela 1. Znajomość poszczególnych języków obcych w różnych grupach wiekowych

Grupa wiekowa	Język angielski	Język niemiecki	Język rosyjski	Inny język obcy
od 26 do 35 lat	20%	25%	51%	4%
od 36 do 45 lat	16%	20%	59%	4%
od 46 do 55 lat	12%	18%	66%	4%
od 56 do 65 lat	10%	42%	42%	5%
66 i więcej lat	15%	50%	30%	4%

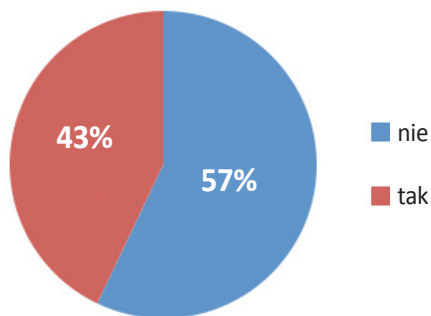
Źródło: Dane badania POLPAN, 1993 rok.

Deklarowana znajomość języka obcego w 2013 roku

W 2013 roku 43% respondentów deklaroowało znajomość co najmniej jednego języka obcego w stopniu umożliwiającym swobodną komunikację, ale aż 57% badanych odpowiedziało negatywnie na to pytanie.

Najwięcej respondentów wskazało, że posługuje się językiem angielskim (54%), na drugim miejscu znalazł się język rosyjski (28%), na trzecim miejscu – język niemiecki (15%), inne języki obce ogółem wymieniło 3% ankietowanych. Jako drugi język obcy respondenci najczęściej wybierali rosyjski (29%), niemiecki (26%) i angielski (19%), z kolei jedna czwarta badanych, którzy posługiwali się dwoma językami obcymi, wybierała na przykład język włoski, czeski, francuski lub inne języki.

Wykres 2. Znajomość języków obcych w 2013 roku

Źródło: Dane badania POLPAN, 2013 rok.

Tabela 2. Znajomość więcej niż jednego języka obcego w 2013 roku

Język obcy	Pierwszy	Drugi
angielski	54%	19%
niemiecki	15%	26%
rosyjski	28%	29%
inny*	3%	25%
Liczebność próby	798	152

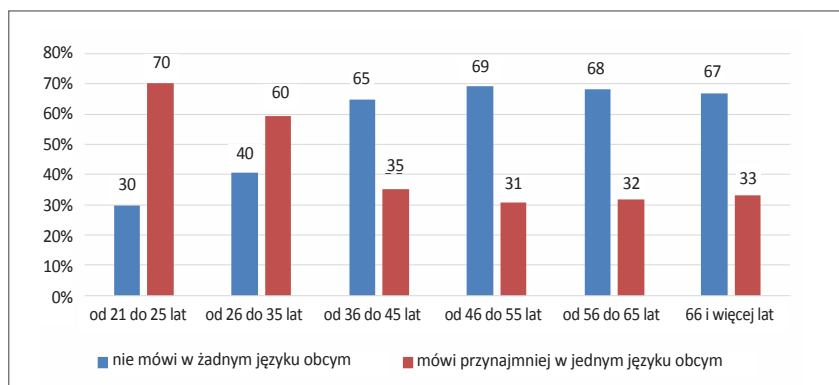
* Włoski, czeski, francuski, grecki, hiszpański, holenderski, ukraiński, białoruski, romski i węgierski¹.

Źródło: Dane badania POLPAN, 2013 rok.

Sprawdziłyśmy znajomość języków obcych w grupie osób, które dopiero ukończyły szkołę średnią – już po reformie placówek szkolnych z 1999 roku – i zdawały nową maturę. Jest to grupa, która została poddana wpływom nowej doktryny edukacyjnej, realizującej między innymi wymagania unijne

w zakresie nauczania języków. Na wykresie 3 zaprezentowano, jak przedstawiała się znajomość języków obcych w różnych grupach wiekowych. W grupie wiekowej od 21 do 25 lat odsetek osób, które posługiwały się językiem obcym, wyniósł aż 70% – najwięcej spośród wszystkich kohort wiekowych.

¹ Liczebność próby osób posługujących się językiem obcym: 798 respondentów, z tego 19% mówi w dwóch językach obcych, 3,5% – w trzech językach obcych.

Wykres 3. Znajomość języków obcych w różnych grupach wiekowych w 2013 roku

Źródło: Dane badania POLPAN, 2013 rok.

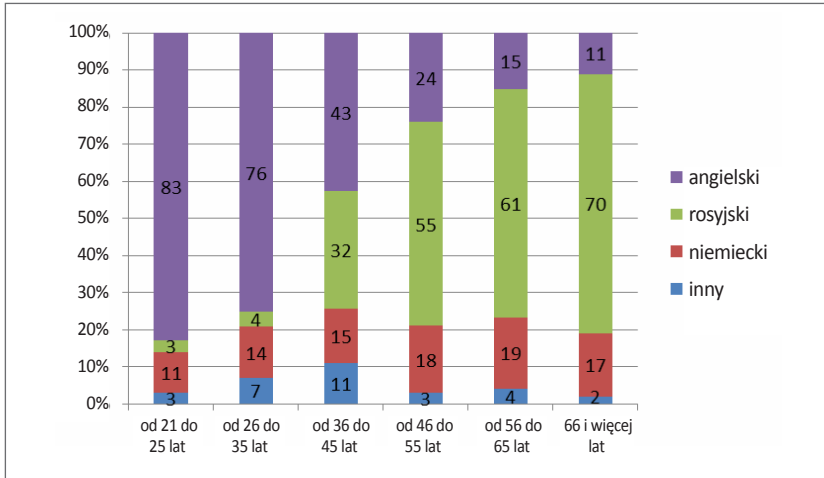
Język obcy – ale jaki?

Specjalne wydanie Eurobarometru „Europejczycy i ich języki” (2012) wskazuje, że zarówno w 2005, jak i w 2012 roku do najpopularniejszych języków obcych w Europie należały: angielski (38%), francuski (12%), niemiecki (11%), hiszpański (7%) i rosyjski (5%) (European Commission 2012). Polska, ze względu na doświadczenia historyczne i powszechność nauczania języka rosyjskiego w szkołach za czasów PRL, ma nieco inną strukturę popularności języków obcych – język rosyjski mieści się tutaj w trójce języków obcych, którymi Polacy najczęściej się posługują.

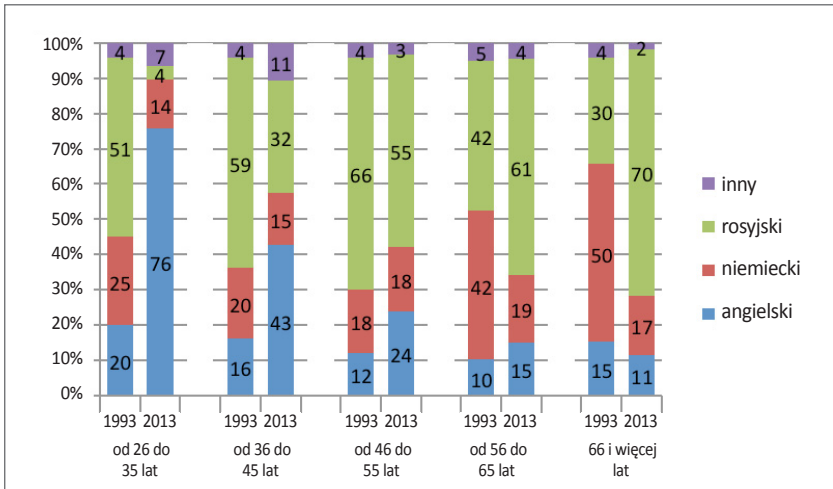
Na wykresie 4 przedstawiono, jak w 2013 roku rozkładała się popularność poszczególnych języków obcych w różnych grupach wiekowych. W grupie najmłodszych respondentów – od 21 do 25 lat – przeważał język angielski (83%), podobnie było w grupie badanych w wieku od 26 do 35 lat (76%). Język rosyjski w obu tych grupach wiekowych cieszył się minimalną popularnością (wskazało go odpowiednio 3% i 4% ankietowanych). W średniej grupie wiekowej

– od 36 do 45 lat – znajomość języków angielskiego i rosyjskiego rozkłada się bardziej symetrycznie (43% osób deklarowało znajomość języka angielskiego, 32% – języka rosyjskiego). W grupach najstarszych – od 46 do 55 lat, od 56 do 65 lat oraz w wieku 66 i więcej lat – język rosyjski był zdecydowanie bardziej popularny niż język angielski. Znajomość języka niemieckiego była wyższa w starszych kohortach (najwięcej osób – 19% – mówiło po niemiecku w grupie wiekowej od 56 do 65 lat), z kolei we wszystkich grupach wiekowych język niemiecki był trzecim pod względem popularności językiem obcym. Najbardziej otwarte na inne języki obce są grupy wiekowe od 26 do 35 lat (7%) i od 36 do 45 lat (11%).

Jeśli przyjrzymy się uważnie zestawieniu znajomości języków obcych w różnych grupach wiekowych w 1993 i 2013 roku, zauważymy dwie interesujące zależności. Po pierwsze, ogromny wzrost znajomości języka angielskiego w grupie wiekowej od 26 do 35 lat – z 20% w 1993 roku do 76% w 2013 roku. Jest to szczególnie silna tendencja, ponieważ w 1993 roku respondenci odpowiadali na pytanie o komunika-

Wykres 4. Odsetek respondentów mówiących w poszczególnych językach obcych w 2013 roku

Źródło: Dane badania POLPAN, 2013 rok.

Wykres 5. Odsetek respondentów mówiących w poszczególnych językach obcych w 1993 i 2013 roku

Źródło: Dane badania POLPAN, 1993 i 2013 rok.

Tabela 3. Odsetek respondentów mówiących w poszczególnych językach obcych w 1993 i 2013 roku

Grupa wiekowa	Fala badania POLPAN	Język angielski	Język niemiecki	Język rosyjski	Inny język obcy
od 26 do 35 lat	1993	20%	25%	51%	4%
	2013	76%	14%	4%	7%
od 36 do 45 lat	1993	16%	20%	59%	4%
	2013	43%	15%	32%	11%
od 46 do 55 lat	1993	12%	18%	66%	4%
	2013	24%	18%	55%	3%
od 56 do 65 lat	1993	10%	42%	42%	5%
	2013	15%	19%	61%	4%
66 i więcej lat	1993	15%	50%	30%	4%
	2013	11%	17%	70%	2%

Źródło: Dane badania POLPAN, 1993 i 2013 rok.

tywną znajomość języka, z kolei w 2013 roku – o jego biegłej znajomości. Ponadto jest widoczny gwałtowny wzrost znajomości języka rosyjskiego – z 30% aż do 70% – w najstarszej kohorcie (osoby w wieku 66 i więcej lat). Nie wiemy, czy wynik ten jest związany z rosnącą świadomością własnej znajomości lub nieznajomości języków obcych, czy też raczej odzwierciedla większe znaczenie znajomości języków obcych jako kapitału kulturowego wśród szerszej populacji Polaków niż w okresie postsocjalistycznym.

Wpływ czynników askryptywnych na kompetencje językowe

W prowadzonej analizie interesował nas również wpływ czynników askryptywnych, czyli niezależnych od respondenta, na znajomość języków obcych w warunkach deklarowanej równości w dostępie do edukacji. Nasze badania oparłyśmy na regresji logistycznej, obejmując nią osoby w wieku od 21 do 25 lat.

Odкрыłyśmy, że takie czynniki, jak miejsce zamieszkania, płeć i wykształcenie rodziców,

mają istotny wpływ na prawdopodobieństwo znajomości języków obcych. Młodzi mieszkańcy wsi w porównaniu z mieszkańcami miast mają 32% mniej szans na mówienie w języku obcym. Z kolei młodzi mężczyźni mówią w języku obcym z 43% niższym prawdopodobieństwem niż kobiety w tym samym wieku. Wyższe wykształcenie matki – w porównaniu z wykształceniem podstawowym lub średnim – czterokrotnie zwiększa prawdopodobieństwo znajomości języka obcego, z kolei wyższe wykształcenie ojca – aż czteropółkrotnie.

Dodatkowa analiza dotyczyła kombinacji dwóch głównych czynników determinujących potencjalną znajomość języków obcych – klasy społecznej ojca i wykształcenia matki. Na potrzeby przeprowadzenia badania stworzono zmienne „pochodzenie społeczne respondenta ze względu na zawód ojca”²

² Ze względu na strukturę kwestionariusza, respondenci odpowiadali na jedno z dwóch pytań o zawód ojca: albo na pytanie o zawód ojca, kiedy respondent miał czternaście lat, albo na pytanie o zawód ojca w obecnym wieku respondenta. Odpowiedzi na oba te pytania zostały połączone w celu zwiększenia liczby obserwacji i zapewnienia większej rzetelności analiz statystycznych.

Tabela 4. Wyniki regresji logistycznej – deklarowana znajomość języka obcego w grupie osób w wieku od 21 do 25 lat z uwzględnieniem czynników askryptywnych

Analizowane zmienne	Wartości zmiennych	Współczynniki regresji (B)	Iloraz szans $exp(B)$	Prawdopodobieństwo dla grup (wartości zmiennych) oznaczonych „1”
miejsce zamieszkania	1 = wieś 0 = miasto	-1,84	0,68	32% mniejsza szansa
pleć	1 = mężczyzna 0 = kobieta	-2,66	0,57	43% mniejsza szansa
wykształcenie matki	1 = wyższe 0 = inne	2,94	3,85	prawie czterokrotnie większa szansa
wykształcenie ojca	1 = wyższe 0 = inne	2,39	4,54	czteroiódkrotnie większa szansa

Liczba obserwacji: 497, $pseudo R^2 = 0,08$.

Źródło: Dane badania POLPAN, 2013 rok.

i „wykształcenie matki”. Do klasy uprzywilejowanej zaliczono respondentów, którzy zadeklarowali, że ojciec należy do następujących grup zawodowych: wyższa kadra kierownicza, inteligencja nietechniczna, inteligencja techniczna, właściciele. Do klasy pośrodku drabiny stratyfikacyjnej zaliczono osoby, których ojciec wykonuje zawód technika, pracownika administracji średniego

szczebla, pracownika biurowego, pracownika placówek handlowych, brygadzysty. Jeśli badany wskazał, że jego ojciec jest wykwalifikowanym robotnikiem, robotnikiem niewykwalifikowanym w produkcji, pracownikiem fizycznym w sektorze usług, robotnikiem rolnym lub rolnikiem, został on zaliczony do klas „przeigranych” w procesie transformacji. Z kolei wykształcenie matki zagregowano

Tabela 5. Znajomość języków obcych w grupie wiekowej od 21 do 25 lat – ze względu na zawód ojca i wykształcenie matki

Pochodzenie społeczne	Wykształcenie matki	
	średnie i niższe	powyżej średniego
	Odsetek (liczba) osób znających język obcy	
klasy uprzywilejowane	88% (31)	97% (32)
klasy pośrodku drabiny stratyfikacyjnej	79% (59)	87% (21)
klasy „przebrane” w procesie transformacji	60% (163)	89% (16)

Źródło: Dane badania POLPAN, 2013 rok.

do dwóch kategorii: wykształcenie średnie i niższe oraz wykształcenie powyżej średniego. W tabeli 5 przedstawiono wyniki analizy znajomości języków obcych ze względu na pochodzenie społeczne respondenta i wykształcenie matki.

Wyniki analizy potwierdzają duże znaczenie czynników askryptywnych dla znajomości języków obcych. W grupie najbardziej elitarniej ze względu zarówno na zawód ojca, jak i na wykształcenie matki, znajomość języków obcych sięga 97%. Gdy jednak spojrzymy na najniższy wskaźnik, wówczas się okaże, że obraz jest złożony. Z jednej strony, dość optymistyczny wydaje się wynik najmniej uprzywilejowanej grupy, mianowicie respondentów z klas „przegrych” w procesie transformacji, których matki mają wykształcenie niższe i średnie. Znajomość języków obcych w tej najliczniejszej grupie respondentów jest, mimo wszystko, dosyć wysoka i wynosi 60%. Z drugiej strony, od najlepszego wyniku dzieli tych badanych aż 37%. Wysokie wyniki osiągają respondenci pośrodku drabiny stratyfikacyjnej – od 79 do 87% osób, w zależności od wykształcenia matki, mówi w językach obcych. Szczególnie interesujący jest wpływ wykształcenia matki niezależny od zawodu ojca – w każdej klasie społecznej wraz ze wzrostem wykształcenia matki rośnie odsetek osób znających język obcy. Obrazuje to istotny wzór stratyfikacji w Polsce – cechy rodziców oddziałują na osiągnięcia dzieci częściowo niezależnie od siebie.

Wnioski

Język jest podstawowym narzędziem ekspresji oraz nawiązywania i podtrzymywania relacji społecznych, a także skuteczną pomocą w uczeniu się oraz analizowaniu i porządkowaniu świata. Władza nad językami daje ludziom siłę do organizowania własnego miejsca w świecie i do angażowania się w jego zmianę. Wszystko to jednak przemawia za tym, że język nie jest zjawiskiem neutralnym. Jest to fenomen stale poddawany oddziaływaniu władzy, podziału i dyskryminacji, jednocześnie zaś sam kształtuje zasady dominacji i podległości w społeczeństwie. Ajit K. Mohanty (Skutnabb-Kangas *et al.* 2009) uważa, że relacja między językiem i władzą tworzy świat nierównych języków. Konflikty i rodzące się z nich tożsamości tworzą fundament ideologii wartościujących pozytywnie lub negatywnie określone kompetencje językowe. Tym samym także od zmiany dominującej ideologii zależy, które języki obce są uważane za istotne, czyli stanowiące wartościowy kapitał kulturowy, jakim należy dysponować.

Znaczenie języka jest uwikłane w trzystronne relacje sił praktyki, władzy i ideologii. Ponadto zarówno proces nabywania kompetencji językowych, jak i ich trwałość wskazują długotrwałe konsekwencje podejmowanych wyborów. Konieczne jest zatem podjęcie dalszych badań nad długofalowymi zmianami w znajomości języków obcych w polskim społeczeństwie – zmianami nie tylko będącymi odpowiedzią na przemiany strukturalne życia społecznego, gospodarczego i politycznego w Polsce, ale także w dużym stopniu je wspierającymi.

Bibliografia

- Butler Y. (2014), „Parental factor in children’s motivation for learning English: a case in China”, *Research Papers in Education*, t. 29, nr 4, s. 410–437.
- CBOS (2012), *Polacy poznają świat, czyli o zagranicznych wyjazdach i znajomości języków obcych*. Komunikat z badań, Centrum Badania Opinii Społecznej, Warszawa – http://cbos.pl/SPISKOM.POL/2012/K_148_12.PDF.
- Council of European Union (2002), *Council Resolution of 14 February 2002 on the promotion of linguistic diversity and language learning in the framework of the implementation of the objectives of the European Year of Languages (2002/C 50/01)* [Rezolucja Rady z dnia 14 lutego 2002 r. w sprawie wspierania różnorodności językowej i nauki języków obcych w ramach realizacji celów Europejskiego Roku Języków] – <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2002:050:0001:0002:EN:PDF>
- Enever J. [red.] (2011), *ELLiE: Early Language Learning in Europe*, British Council, London.
- European Commission (1995), *White Paper on Education and Training – Teaching and Learning Towards the Learning Society* [Biała Księga Kształcenia i Doskonalenia] – http://europa.eu/documents/comm/white_papers/pdf/com95_590_en.pdf.
- European Commission (2011), *First European Survey on Language Competences*, [Europejskie Badania Kompetencji Językowych] – http://ec.europa.eu/languages/policy/strategic-framework/documents/language-survey-final-report_en.pdf
- European Commission (2012), *Special Eurobarometer 386: Europeans and their languages* [Eurobarometr: „Europejczycy i ich języki”] – http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_386_en.pdf
- Hattie J.A. (1993), „Measuring the effects of schooling”, *SET: research information for teachers*, t. 2, s. 1–4.
- Komisja Europejska (2006), *Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 18 grudnia 2006 roku w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie* (2006/962/WE) – <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32006H0962&from=PL>.
- MEN (2009), *Podstawa programowa z komentarzami*, t. 3: *Języki obce w szkole podstawowej, gimnazjum i liceum* – http://www.lingwistyka.edu.pl/upload/materialy/167_podstawa_programowa_z_komentarzem_tom_3.pdf.
- Ratima M.T., May S. (2011), „A Review of Indigenous Second Language Acquisition: Factors leading to proficiency in te reo Maori (the Maori language)”, *MAI Review* – <http://www.review.mai.ac.nz/index.php/MR/article/view/412/594>.
- Skutnabb-Kangas T., Phillipson R., Mohanty A.K., Panda M. [red.] (2009), *Social Justice Through Multilingual Education*, Cromwell Press Group, Bristol.
- White L., Genesee F. (1996), „How native is near-native? The issue of ultimate attainment in adult second language acquisition”, *Second Language Research*, t. 12, nr 3, s. 233–265.

Publikację przygotowano w ramach projektu
„Polski Survey Panelowy, POLPAN 1988-2013: Struktura i Ruchliwość Społeczna”,
finansowanego przez Narodowe Centrum Nauki
(grant nr 2011/02/A/HS6/00238).

Wydawca:
Zespół Porównawczych Analiz Nierówności Społecznych,
Instytut Filozofii i Socjologii Polskiej Akademii Nauk

Warszawa 2015